

بسم الله الرحمن الرحيم

پی پچوله پندا

«ریشه، پی، یخ و چگونگی پیدایش ضرب المثلها»

جلد اول

پنجمین لاله

به سعی و اهتمام
هوشنگ امیری خوانساری
«صفا»

امیری، هوشنگ، ۱۳۱۷ -
پی پیچوله پندا : "ریشه، پی، بیخ و چگونگی
پیدایش ضرب‌المثلها" / به‌سعی و اهتمام هوشنگ امیری
خوانساری "صفا" - تهران: دل آگاه، ۱۳۸۳.
۳۰۳ ص. - (پنجمین لاله)

ISBN 964-94991-4-8

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیپا .
کتابنامه : ص. ۳۰۲ .
۱. ضرب‌المثل‌های خوانساری. الف.عنوان.

۳۹۸/۹ فا

PIR۳۲۷۶/خ۸۵الف۱۸۲

۸۳-۵۵۲۹

کتابخانه ملی ایران

نام کتاب : پی پیچوله پندا
مؤلف : هوشنگ امیری خوانساری «صفا»
حروف چینی : جهان فارس
چاپ اول : ۱۳۸۳
چاپ : گلپان
ناشر : دل آگاه
لیتوگرافی : گلفام
تیراژ : ۱۰۰۰ نسخه
شابک : ۹۶۴-۹۴۹۹۱-۴-۸
تلفن مؤلف : ۷۸۰۳۶۸۷

ISBN:964-94991-4-8

فهرست اشعار

صفحه

عنوان

۱۹ مقدمه

۲

۴۲ آتیش آر معركة

۲۶۸ آخوند خدا و دهاندو

۲۲ آدم دوروغو کالاهل بیدرو

۲۵۲ آدم وشه ایمون ندورو

۲۱۶ آر به سف هاگی و نغمه هاده

۵۶ آش شله قلمکار

۲۵۲ آقا شکسه نفسید کرو

۲۶۸	آقا از نوات هف انداز راس کردی
۲۱۴	آهای که بو صحب بز غالییه
۲۸۰	آی بم دی آی بم دی

الف

۱۶۶	ادگو رسوا نگنه مثل مردم گن
۱۵۲	ادینه وند خوره
۲۸	اردکی گه تخم طلاد کرو نکش
۲۷۶	ارزنم ریژولی کرتی
۵۴	از دماغ فیل در کفتی
۵۴	از بیخ عربو
۵۶	از کیره برشتن
۶۰	از خجالت اوگنا
۶۲	از ریش پیوند سییل کرتن
۶۶	از کیسه خلیفد بخشه
۱۹۰	از خره بواژ
۲۰۲	از گدا گودا چی شید گنو یاد تو یا پیر
۲۱۲	از عاسمون دیر کفتان
۲۴۸	ازین ستین تا اون ستین فرجیو

۲۴۰	اسبه سینرن خورتد مونو
۱۳۲	اسخون لا زخم
۱۶۰	اسکندر شاخ دورو
۲۳۲	اشان اخیه
۲۵۶	اشان پی بختم
۱۱۲	اشتر دبدی، نه نمدی
۳۰۰	اشکی بیریز
۴۴	افتوی گنا
۳۶	اگه این ورگیره اونجی وره گیرکو
۱۹۴	اگه من عاق کره منجی تو عوق کران
۲۱۰	اگه علی ساریونو
۱۹۸	امام ازوات ارسیاد جی خود گوشدار
۲۱۶	انگله نو بخور چلو
۴۰	او از سر چشمه گلو
۴۲	او زیر کا
۲۶۰	اوژ زیاد کران
۲۸۸	اوسا علم
۱۲۶	اومین تنگه درو دیر دنیا دگردمین
۳۴	اون ذری گه حساب نی ها ما یمین

اون خدا بیامرز اینی چی شی ژوات	۲۷۲
اونتا دو تای دنده با هم ها ما صد تای دمین سوا	۱۲۸
این گرمسیر سردسیر بد از کابارتی	۳۶
این پخچ کرتنه از کلا بلند گنایه	۱۴۴

ب

با کیش کلافد کران	۱۴۴
با همه پلاس با منجی پلاس	۱۵۰
باج بشغال دن	۷۲
باج به شغال ندمین	۹۶
بادنجون دیر قاب چین	۷۸
بالا دم بدی ژیر دم جی بدی	۱۹۴
بیاد برنتاران	۹۰
بیچا زمزمش چرنا	۲۲۰
بخاک سیا هاچسن	۹۲
بره دروازه ادگنو دربنده اما بردان مردم نه	۷۶
بری آرتن	۸۸
بز آرتن	۸۶
بز در بسه ملا نصرالدین	۱۳۶

بزا خفش	۸۴
بشه واگه عرب نید خوشو	۹۲
بل گفتن	۸۶
بواژ رفیقم جی بست	۱۶۲
به هزار ویگ دلیل	۱۸۸
بی بیم ویز تو نفرین کرو	۲۲۴
بید نچر نو شی درازو	۲۹۲
بیله دیگ بیله چغندر	۱۹۲
بیم خوش تر گفت	۱۵۴

پ

پالون خر دجال	۲۸۶
پامژ بحمرتی	۲۳۲
پتژی او گفت	۸۸
پس اخ تف	۱۷۲
پلوون پنبه	۹۰
پی گیوام گردان	۱۹۶

ت

۱۵۶	تا حالیزون کران ابی نیان
۱۵۴	تابوران ثابت کران کار از کار بیدشتی
۳۸	تخم لق دانژ نهمر
۱۳۰	تخم دز اشتر دزه گنو
۲۷۸	تمبل پازردلی
۱۹۲	تو بدم بمرو بدم

ج

۱۷۸	جیجه آخر پائیز ورتشمارنده
۸۲	جیم گنن

چ

۱۰۴	چا نکن واس کسی
۲۸	چپون دوروغو
۱۰۲	چرای گه خدا روشن کرو هر کی فوت کرو ریشتر اسیزو
۱۹۰	چرت پاره گنن
۴۰	چشماد درویش کر
۲۸۴	چطیر گنا دنیا بگفت

ح

حساب عایدیژ ژکرت	۲۰۸
حکیم باشی دراز کردی	۱۷۰
حلال حلالژ عاسمونه شه	۱۸۶

خ

خر کریم ژنال کر	۱۰۰
خرج اتینا	۱۰۲
خرم تویه گام تویه گوسفندم تویه	۱۸۴
خرم از کرگی دنبژ نداشت	۲۳۴
خیاطه مین کیزه کفت	۱۷۴

د

دعا بکر بیاد بمر و	۲۲
دعا بکه بارد آرت کرو	۲۲
دعوا زرگری	۸۲
دعوا سر پوسین ملا به	۲۹۸
دورو مصلحتی ویز راسیوگه بهم ریژو	۲۷۸
دوسی هاله خرسه	۳۸

دوقورت و نیمز باقیو ۱۷۶

دی مرده حلاجو ۱۰۲

ریش گا ۱۵۴

زخم زوون ۲۵۴

زووند ازپش کلد برتاران ۲۴۸

سایدون از سرها ما کم نگو ۷۸

سر کیسرو ریش دراز علامت احمقی یو ۱۴۸

سرگه مین حنبه بموند ۱۴۶

سک کلبعلی هم خو سدی ۳۴

شنگ بسینه خوسن ۹۸

سّه تا میشاد ادخورکو حکات من سر زووناو ۱۴۲

ش

۲۹۴	شاد بخشو شیخ علیخان ندبخشو
۹۸	شاخ و شونه کشن
۱۱۰	شانومه آخرژ خوشو
۷۶	شرح کشاف
۱۶۸	شریک برگاله (۱)
۲۴۶	شریک برگاله (۲)
۹۶	شسژ خبرگنا
۱۴۰	شیازی وریسه نوندمین روغنسو
۲۰۶	شیر بی دم و کله و اشکم که بژدی

ص

۱۴۲	صاحب صداژ برنچو
۱۵۰	صد دینار هادان فیژ جی من بکران
۲۰۶	صد تیمنم هادا و چم یگ شی برین نمونو
۲۵۰	صداژد از بین بیرت بوژچه ییدکره

ط

۱۱۸	طشت رسوای
-----	-----------

طلا دشمن خود کرتا مردم دوست دار بنده ۱۴۸

ع

علی بموند و حیض ۲۰۶

عملز خب به یگ راس بشه بهشت ۲۰۴

عیسار عسبد به زوون من بند ۲۴

ف

فواره گه بلن گنو دیره کو ۱۲۰

فواته ملا نصرالدین ۱۴۰

ق

قافز بدز ۱۲۲

قدر عاقبت وختی زونو گه به بلا گرفتار گنو ۲۸۲

قزقون ملا نصرالدین ۱۶۸

قسمد بور کران یا دنب خروسه ۲۳۴

قطب تو که هیش وخ مسلمون نیده ۲۰۴

قلا امر ووه ۲۲۸

قوا اسفید اسفیدو ۲۰۲

ک

کاسی ژیر نیم کاسییه سو.....	۱۰۰
کالاژ پسه معرکو.....	۱۲۴
کسیگه بژد زابو کالاژ هل بیدرو.....	۲۴
کش کشو.....	۲۶۴
کلش کلش جی حسابو.....	۲۰۰
کوق ری کوق.....	۲۹۲
کوومولت.....	۱۹۰
که بی گناو.....	۲۸
کی بهم رسمین.....	۲۷۲
کییه آرت نموندی.....	۱۷۸

گ

گاتوس.....	۱۵۶
گاگله بومه.....	۲۶۴
گام بمرت هندوم واپیچینکا.....	۲۳۸
گانو من شیر.....	۲۳۸
گرگراها چین گنده بنگار.....	۲۱۲
گوزلقه ماله کرو.....	۲۸۸

م

مازندرونی از پیشتر ندمرو.....	۲۰۰
ماس مالی کرتن.....	۱۲۴
ماساژون کیسه خوس.....	۷۴
مثل ار نهوت موثر.....	۵۲
مثل گربه شیر در گرنه.....	۲۴۲
محرم المبارک و رمضان الحرام.....	۱۸۰
مش بر کینی.....	۲۴۴
من مس صاحب واده ری اسفیدان.....	۲۶
من نمش گنان.....	۱۳۰
من اونم ول کرتی اون من وله نکرو.....	۱۸۲
من جی هی پامم از خطه برین نا.....	۲۳۰
من نیکر سلطانان نه بادنجون.....	۲۳۲
من زینب زیاتیان.....	۲۹۶
مین پیغمبرا جرجیس ژاوس.....	۲۳۰
مین ینگ مش سرگین دونه قیمتیم واوسی.....	۲۴۴

ن

نال آلیشی.....	۲۷۴
----------------	-----

نخزون بکشا	۲۲۸
نرسه به خره اون دانژ ژواد کرت	۳۰
نرنر جي نيه	۲۱۴
نه خاني بومي نه خاني بشتي	۲۲۶
نيکر حاکم هر کاری زونو بکرو	۲۲۶

و

واژ که واس خوژ بگير و واس خوژ جي بخورو	۲۲۴
واس من اوندورو واس توگه نون دورو	۲۱۸
واوسن يگ چي يوربخشن چي ترو	۱۳۸

ه

هالاگه برسو به جي گندمي، ارزو هر چي بواژدي	۱۴۶
هالا من موو	۱۵۸
هر کي خرژ پش بون برتي خوژ ادگو بزار و ژير	۵۰
هر گنايو از مسي شرابو	۱۳۶
هر چي عوض دورو گله ندورو	۱۷۲
هل داعاژ مخ کرتي	۲۹۸
هم به لاهوتش گنا هم به ناسوتژ	۲۲۲

همین یکیه واس هر دومون وسو..... ۲۲۰

.....

ی

یا اموزاده مگه دلد دبارتی و من بیم نه رتی..... ۲۲۴

یعنی کشک..... ۲۵۰

یگ فلا چل قلا..... ۳۲

یگ بون دُو هوا..... ۱۸۲

یگ خشتی جی برژنه..... ۱۸۶

یگبار ورد مالا آمله دو بار ورد مالا آمله آخر گیره که آمله:..... ۲۹۰

.....

منابع و مأخذ..... ۳۰۲

از همین نویسنده..... ۳۰۳

با حمد و سپاس فراوان بدرگاه خداوند یکتا و خالق کائنات و تحیت و درود به حضرت ختمی مرتبت محمد بن عبدالله صلی الله و علیه و آله و سلم و صاحب ولایت علی بن ابیطالب علیه السلام و ائمه طاهرین و معصومین (ع) و امام عصر و الزمان حضرت مهدی موعود عجله الله و تعالی فرجه و الشریف توفیق گردآوری ریشه نیمی از ضرب‌المثلها را توانستم به لهجه خوانساری، تنظیم و تحت عنوان «پی پیچوله پندا» و جلد اول آن بشماره پنجمین لاله^(۱) مشخص نمایم.

این مجموعه مدت سه سال بدرازا کشید و گرچه کامل نیست اما در حد خود اثری است قابل تأمل و تعمق و خواندن و پی بردن به اینکه این مثالها و ضرب‌المثلها که از نیاکان ما سینه به سینه نقل و اینک چند سالی است که تعدادی از آنها بهمت ادب دوستان تنظیم و گردآوری شده و بخصوص دانستن این نکته که آنها ریشه در چه حوادث و رویدادهای جالب و خواندنی دارند.

حقیر تصمیم داشتم کتاب «پندا» و به طبع آن کتاب «پی پیچوله پندا» را فقط اختصاص به مثلثانی بدهم که فقط مختص به خوانسار باشد اما با گسترش ادبیات فارسی و بخصوص عربی و ازدیاد رسانه‌های جمعی همانند، رادیو، تلویزیون، روزنامه‌ها،

۱- مجموعه انتشارات کتبی که به‌لهجه خوانساری نوشتم با شماره‌های «لاله» مشخص نمودم.

اولین لاله	فرهنگ لغات خوانسار
دومین لاله	فرهنگ باستانی و آداب رسوم و بازیها...
سومین لاله	پندا - مثلها و اندرزها
چهارمین لاله	فرهنگ کامل لغات و اصطلاحات به‌لهجه خوانساری زیر چاپ
پنجمین لاله	پی پیچوله پندا جلد اول

مجلات کتب درسی از همه مهتر گسترش آموزش و پرورش در سطح کشور، مسافرت‌های زیاد مهاجرتها ارتباط و گسترش شهرها با هم و روابط اجتماعی متقابل عامه مردم از طریق ازدواجها و مبادلات تجاری که منجر به رفت و آمد بسیار خانواده‌ها با هم می‌شود همه و همه دست بدست هم داده و امکان تفکیک مثلها و ضرب‌المثل‌های یک منطقه با لهجه بخصوص غیرممکن نمود اما از روی قرائن و شواهد می‌توان آندسته از مثلها که ریشه محلی دارند و در سایر نقاط کشور زبانزد نیستند مشخص نمود در حالیکه اینک با توجه گسترش فرهنگ ملی کشور بتمام نقاط کشور تمامی مثل‌های رایج در کشور هر کدام از یک منطقه و ناحیه‌ای است و تفکیک و جدا نمودن آنها خالی از اشکال نیست. ریشه یابی ضرب‌المثل‌ها چنان نتیجه جالب و پرثمری بیار آورد که حقیر قادر به توصیف آنها نمی‌باشم عزیزان باید آنرا بخوانند تا بدانند این مثلها که چگونه و چرا بوجود آمده و هر کدام دارای سرگذشت و واقعه جالبی است که بنظر حقیر باید اسم آنرا کتاب داستانهای وقایع دلاویز نام نهاد.

رجاء واثق دارم هر کس این کتاب را مطالعه نماید، با توجه به اینکه مثلها را در ذهن دارد چنان بر اطلاعات و بینش او افزوده شود که خود یک منبع جامع اطلاعات مردمی برای او خواهد شد.

از عموم ادب دوستان و خوانندگان استدعا دارد هر گونه کاستی و کاهشی چه از نظر املاتی چه از نظر انشائی و یا موارد نوشته نشده مشاهده فرمودند حقیر را با تلفن درج شد در اطلاعات کتاب مطلع فرمایند.

بنا به توصیه بعضی از دوستان ترجمه اشعار بفارسی بصورت تحت لفظی نوشته شده است که این نوشته‌ها طبعاً با آئین و روش نگارش و دستوری مطابقت ندارد که قبلاً پوزش می‌طلبم.

نکته قابل توجه در ترجمه بعضی از مثلها و نکته‌ها و اصطلاحات ظریف چنانچه بصورت تحت لفظی ترجمه شود معنا و مفهوم جملات بکل تغییر خواهد داد. و لذا در اینگونه موارد سعی شده است که مفهوم واقعی آنها نه بصورت ترجمه کلمه به کلمه، استفاده شود چند مورد این اصطلاحات و ضرب‌المثلها بدین شرح می‌باشند.

مثال زیرای نش، ضفت قیل، نافز یا قاکفت - ناخون سترهم نن و یا پاچول چرا تاریکوز در ترجمه این ضرب‌المثلها در متن از مفهوم آنها استفاده شده است.

من الله التوفیق

هوشنگ امیری خوانساری

«صفا»